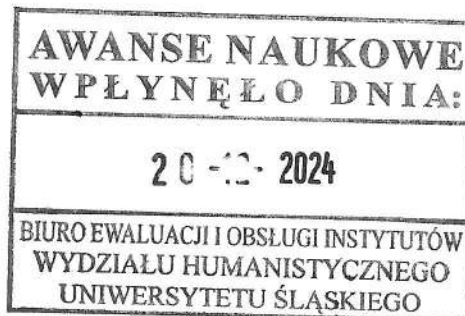

Prof. dr hab. n. hum. Ryszard W. Gryglewski
Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum
Wydział Lekarski, Katedra Historii Medycyny

Recenzja

w postępowaniu habilitacyjnym Pani Doktor Nauk Medycznych Marii Tuross, ubiegającej się o stopień naukowy doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie historia.

W wykonaniu uchwały Rady Naukowej Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 23 kwietnia 2024 roku powołującej mnie w charakterze recenzenta w skład komisji habilitacyjnej w sprawie przeprowadzenia postępowania w przedmiocie nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego doktor Marii Tuross, a przekazanej mi do wiadomości pismem Prodziekana ds. badań naukowych Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach prof. dr hab. Leszka Dronga z dnia 17 października 2024 roku przedkładam ocenę osiągnięć naukowych habilitantantki oraz jej działalności dydaktycznej i organizacyjnej w zgodzie z zasadami określonymi w Art. 221 ust. 8 oraz art. 219 ust.1 pkt.2 Ustawy Prawo o szkolnictwie Wyższym i Nauce.

Sylwetka habilitantki

Maria Tuross jest z wykształcenia lekarzem. Od 2002 roku była zatrudniona w Zakładzie Historii Medycyny i Filozofii Akademii Medycznej w Warszawie na etacie asystenta. Na podstawie rozprawy *Problemy stresu w pracy zawodowej anestezjologów. Próba systematyzacji i analizy* Rada II Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Warszawie nadała jej w styczniu 2005 roku stopień doktora nauk medycznych. W tymże roku została awansowana na stanowisko adiunkta i do chwili obecnej nadal pozostaje związana z tą jednostką.

Głównym obszarem jej zainteresowań badawczych w polu historii nauki pozostaje od lat medycyna wojskowa, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów polskiej medycyny wojskowej.

A. Ocena dorobku naukowego:

Na dorobek naukowy dr n. med. Marii Tuross składa się wedle przedłożonego w dokumentacji spisu: 10 prac opublikowanych przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora oraz 68 prac, które ukazały się drukiem po doktoracie. Łączna punktacja MEiN: 1338, Indeks Hirscha: 1. Wzrost dorobku naukowego po uzyskaniu stopnia doktorskiego jak i jego sumaryczna punktacja są wysoce znaczące, co jest zawsze przedmiotem wstępnej analizy przy recenzjach w przewodach habilitacyjnych. To co jednak jest istotą sprawy, to fakt, że znaczna część dorobku jest wysokiej wartości naukoznawczej.

W pierwszym rzędzie należy zwrócić uwagę na opracowania o charakterze monograficznym. Pierwszą znaczącą pozycją jest edycja, wraz z analizą i krytycznym opracowaniem, pozycji źródłowej, jaką jest wydane pierwotnie w 1809 roku *Urządzenie Szpitalów dla Wojsk Xięstwa Warszawskiego*. Rzecz ta jest o kapitalnym znaczeniu dla poznania początków kształtowania się organizacji służb medycznych wojska polskiego doby napoleońskiej. Podobnie wysoko należy ocenić wydana w 2021 roku książkę *Leopold Lafontaine 1756 – 1812*, poświęcona osobie ważnej dla historii medycyny polskiej, naczelnego sztabschirurga, a później lekarza armii Xięstwa Warszawskiego, jednego z twórców i organizatorów wojskowych służb medycznych oraz ofiar wojny 1812 roku. Jest to pierwsze tak obszerne i kompletne opracowanie jemu poświęcone w polskiej historiografii.

Wartościową i wnoszącą wiele do poznania naszej historii jest wydana w 2015 roku książka pt. *Rok ostatni życia księcia Józefa Poniatowskiego*, która jest dobrą ilustracją zastosowania wiedzy lekarskiej do analizy historycznej. Jak słusznie zauważa Maria Tuross, ostatni rok życia księcia Józefa Poniatowskiego, był dotąd w literaturze przedmiotu omawiany i analizowany głównie w oparciu o relacje jemu współczesnych, które nierzadko pozostają ze sobą w sprzeczności. Przywoływane często, lecz nigdy dokładnie nie wyjaśnione zmiany nastrojów interpretowano jako zmęczenie i poczucie klęski, a także efekt kontuzji i zranień. Autorka stawia natomiast tezę i przekonująco jej dowodzi, że szereg wyodrębnionych przez nią symptomów nosi cechy charakterystyczne wyróżnianego we współczesnej medycynie zespołu PTSD.

Wysoko należy ocenić pierwszą w języku polskim biografię poświęconą jednej z najważniejszych w historii chirurgii postaci. Monografia *Dominique Jean Larrey (1766-1842)*, wydana w 2017 roku jest w dużym stopniu oparta o analizę oryginalnych dokumentów, w tym korespondencji służbowej oraz prywatnej, a także osobistego

dziennika bohatera. Poza szczegółowym omówieniem życia Larreya i przebiegu jego kariery lekarza i żołnierza, autorka dyskutuje szereg kwestii związanych z metodyką jego postępowania lekarskiego, w tym problemu amputacji, a także pionierskie opracowanie objawów klinicznych schorzenia, które później zyska miano tzw. stopy okopowej by wymienić tylko te dwa przykłady spośród licznych przez nią poruszanych.

Można powiedzieć, że druga praca Marii Tuross poświęcona Larrey'owi - *Dominique Jean Larrey: Człowiek, naukowiec, innowator*, wydana w 2021 roku jest rozwinięciem i znaczącym uzupełnieniem pierwszej z omawianych powyżej książek. Autorka zgodnie z tytułem koncentruje się na prezentacji i zbadaniu dorobku naukowego oraz szeregu rozwiązań praktycznych i organizacyjnych, które we wcześniejszej monografii zostały tylko zasygnalizowane lub omówione na poziomie ogólnym. Swoją analizę, ponownie, w znaczącym stopniu oparła o francuskie materiały źródłowe dając w sumie szeroką i szczegółową zarazem perspektywę medycyny uprawianej przez Larrey'a.

Nawiązując do swoich zainteresowań francuskim chirurgiem i korzystając z przygotowanego w trakcie kwerend materiału Maria Tuross zaprezentowała historię wojskowej służby medycznej w trakcie kampanii Napoleona w Egipcie i Syrii, pod kątem szerzących się w szeregach żołnierskich chorób zakaźnych i tropikalnych. Jest to znacząca poznawczo rekonstrukcja założeń teoretycznych oraz poczynań praktycznych w ich zwalczaniu, z ciekawie i przekonująco postawioną tezą, że zebrane wówczas obserwacje i doświadczenia stanowiły istotny wstęp do późniejszej epidemiologii, a także kliniki chorób zakaźnych i tropikalnych. Powyższe badania zawarła w kolejnym opracowaniu o charakterze monograficznym - *Aspekty epidemiologiczne kampanii napoleońskiej w Egipcie i Syrii* opublikowanej w 2022 roku.

W tym samym roku ukazała się drukiem pierwsza, tak obszerna monografia poświęcona Leopoldowi Lafontainowi, protomedykowi wojsk Księstwa Warszawskiego, postaci nie tyle zapomnianej, ile jak dowodzi autorka, niedocenianej. Jego wpływ na kształtowanie się systemu wojskowych służb medycznych w Księstwie Warszawskim był znaczący, a nawet w pewnym momencie decydujący. Z pochodzenia Niemiec, lecz z wyboru silnie z polskością związany. Prócz zasług dla organizacji i praktycznego nauczania medycyny wojskowej, był płodnym i ciekawym badaczem, autorem szeregu publikacji w tym m. in. poświęconych balneologii czy tzw. chorobie kołtunowej. Do niego też należała inicjatywa wydawania „Dziennika Zdrowia dla wszystkich stanów”, pierwszego periodyku dedykowanego problematyce oświaty zdrowotnej, co niewątpliwie warte jest

odnotowania i przypomnienia. Całość omawianej w tym miejscu książki – *Leopold Lafontaine (1756-1812)*, podobnie jak wszystkie pozostałe, powyżej już wskazane pozycje wykazuje się starannością metodologiczną oraz właściwym doбором źródeł, wraz z ich analizą.

Maria Tuross jest również autorką rozdziałów w pracach zbiorowych, artykułów wydawanych na łamach czasopism naukowych oraz doniesień zjazdowych. Na uwagę zasługują m. in. *Henryk Hilarowicz*, obszerny biogram jednego z najnowocześniejszych polskich chirurgów okresu międzywojnia, profesora Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, autora oryginalnych metod znieczulenia miejscowego. Tekst Marii Tuross można uznać za opracowanie referencyjne, zamieszczone w III tomie „Słownika biograficznego polskich nauk medycznych XX wieku” (Warszawa 2011). Podobnie należy zwrócić uwagę na rozdział w największym jak dotąd opracowaniu poświęconym historii rodzimej medycyny, czyli *Dziejów medycyny w Polsce* pod redakcją Wojciecha Noszczyka. W I tomie wydanym w 2015 roku Maria Tuross jest autorką cennego opracowania pt. *Medycyna w zamyśle Komisji Edukacji Narodowej*, będącego sprawnie i rzeczowo przeprowadzoną prezentacją tytułowego zagadnienia.

Dużą wartość poznawczą ma cykl artykułów publikowanych na łamach renomowanego czasopisma „Medycyna Nowożytna”, a poświęconych Jeanowi Jaquesowi Larreyowi, czy wnikliwa analiza „Chirurgii obozowej” Jana Tomaszewicza, także na łamach tego periodyku. Warto zwrócić uwagę na artykuł *Próba połączenia ognia z wodą – czyli rekonstrukcja historyczna jako forma przekazu wiedzy w historii medycyny*, „Medycyna Nowożytna” 2011, prezentujący metody i cele jakimi rządzi się profesjonalna rekonstrukcja historyczna, żeby wymienić zaledwie kilka z wartościowych prac z dorobku Marii Tuross.

Reasumując dorobek naukowy Marii Tuross uważam za więcej niż wystarczający do ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego.

Należy też podkreślić aktywny udział w licznych konferencjach naukowych o zasięgu międzynarodowym i krajowym.

B. Ocena osiągnięcia badawczego:

Przedłożona do oceny w postępowaniu habilitacyjnym jako osiągnięcie badawcze monografia pt. *Chirurgia wojenna w czasach Księstwa Warszawskiego* (Wydawnictwo

Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, Warszawa 2021) spełnia kryteria stawiane takim opracowaniom.

Układ samej pracy, podzielonej na siedem kolejnych rozdziałów i poprzedzonych wprowadzeniem, jest z jednej strony dany w „klasycznym” układzie chronologicznym z drugiej w każdym z rozdziałów spotykamy się z podejściem problemowym, krytyczną i porównawczą analizą źródeł, a także, co cenne, dyskusją autorki wokół poruszanych przez nią problemów. Wyjątek stanowi tutaj końcowy, siódmy rozdział, który określiłbym mianem prezentacji problemowej. Całość zagadnień poruszanych w monografii jest jasno i logicznie przedstawiona. Autorka wykazuje wszechstronną wiedzę dotyczącą tytułowego zagadnienia, odnosząc się do wszystkich istotnych aspektów badanej przez nią problematyki.

We wprowadzeniu Maria Turowska, w zgodzie z zasadami sztuki, przedstawia stan badań nad medycyną wojskową i medycyną pola walki, w tym w szczególności chirurgii dla interesującej ją historii Księstwa Warszawskiego, wskazując słusznie, że ten obszar poszukiwań naukowych nie doczekał się całościowego opracowania. Odnosi się z uznaniem do dorobku takich autorów jak Ludwik Zembrzuski czy Franciszek Giedroyc, po krótko charakteryzując ich dokonania w interesującym ją obszarze badań.

Rozdział pierwszy, zatytułowany „Trudne początki” jest szczegółową, opartą o zachowane archiwalia, rekonstrukcją struktur organizacyjnych służb medycznych wojsk Księstwa Warszawskiego u samych początków jego istnienia. Autorka w jasny sposób zaprezentowała i omówiła ukazujące się w latach 1807 - 1808 akty prawne i rozkazy, ustanawiające i regulujące kwestie związane z organizacją oraz działalnością wojskowej służby zdrowia, a dotyczące zarówno takich kwestii jak organizacja lazaretów, charakter i liczba etatów przypadających na poszczególne szczeble struktur wojskowych czy też przewidzianego uposażenia, by wymienić tylko kilka spośród tutaj poruszanych. Przekonywująco wykazuje na wpływy doświadczeń francuskich, które zaznaczały swoją obecność w przyjmowanych w tym czasie w wojsku Księstwa Warszawskiego rozwiązaniach.

Rozdział II jest w istocie dogłębną analizą dokumentu znanego jako „Urządzenie Szpitalów dla Wojsk Księstwa Warszawskiego”, który jak wskazuje Maria Turowska zachował się w niewielkiej liczbie egzemplarzy (udało jej się odnaleźć cztery egzemplarze pozostające w zbiorach bibliotecznych w Polsce), a który uznaje ona za kluczowy dla poznania organizacji wojskowej służby zdrowia. Wydany drukiem w 1809 roku był,

zdaniem autorki, swoistym zwieńczeniem wysiłków podejmowanych w dwóch poprzednich latach. Za istotne należy uznać postawienie tezy, że wzorem dla jego twórców i redaktorów były nie tylko regulacje prawne powstałe w dobie cesarstwa, lecz również wcześniejsze dekrety, bo powstałe jeszcze w dobie rządów francuskiego Zgromadzenia Narodowego. Dodaje przy tym, że nie można wykluczyć wpływu książki Revolata *Nouvelle hygiène militaire, ou, Préceptes sur la santé de l'homme de guerre considéré dans toutes ses positions ...* z 1803 roku, a także krążące w odpisach schematy dotyczące organizacji a także wyposażenia ambulansów, które wyszły spod ręki Lareya. Analiza charakterystycznych cech języka przypisuje autorstwo Michała Bergonzoniego i Leopolda Lafontaine'a. Następnie przeprowadza analizę porównawczą dostępnych egzemplarzy oraz samego układu i zawartości samej treści dokumentu. Na tej podstawie oraz w oparciu o zgromadzone przez nią informacje dowodzi, że jego w jego ostatecznej redakcji i edycji miał znaczący udział wódz naczelny wojsk polskich, książę Józef Poniatowski, który pozostawał w stałym kontakcie zarówno z cesarzem Napoleonem, jaki i księciem warszawskim Fryderykiem Augustem.

W rozdziale III Maria Turowska podejmuje się prezentacji sylwetek lekarzy pełniących służbę w szeregach wojsk Księstwa Warszawskiego, dzieląc całość tej części monografii na trzy podrozdziały. Pierwszy z nich poświęcono prezentacji i analizie planowanego, obowiązującego i faktycznego wypełnienia etatów w strukturze służb medyczno-sanitarnych wojsk księstwa. Jednocześnie czytelnik może się zapoznać z biogramami lekarzy związanych z wojskiem w początkowym okresie jego formowania. Wśród nich m. in. Franciszka Dybka i Jakuba Fryderyka Hoffmanna.

W tej części monografii, w drugim z podrozdziałów, autorka dokonuje również prezentacji, analizy zawartości oraz oceny podręcznika chirurgii Ignacego Fijałkowskiego. Jak wskazuje, było to jedno z nowocześniejszych opracowań tamtej doby, podkreślając, że Fijałkowski nie tylko omawiał operatywę prowadzoną w warunkach pola walki, lecz również zwracał uwagę na kondycję psychiczną rannego jako jeden z istotnych czynników diagnostyki i terapii, na który chirurg powinien mieć baczenie. Jest to również właściwe miejsce by odnieść się do problematyki wiążącej się bezpośrednio z charakterystyką zranień oraz kontuzji z punktu widzenia patofizjologii traumatologicznej, dokonać prezentacji i omówienia instrumentarium chirurgicznego, technik zabiegowych, a także materiałów opatrunkowych. Wreszcie rekonstrukcji stanowiska polowego i warunków w jakich był zmuszony ratować rannych chirurg.

W rozdziale IV, w którym wyodrębnia dwie części, wykorzystując z jednej postępowanie badawcze charakterystyczne dla mikronarracji historycznej, z drugiej opierając się na technikach wykorzystywanych w rekonstrukcji historycznej podejmuje się odtworzenia faktycznych warunków pracy chirurga, podkreślając przy tym wagę współczesnej wiedzy lekarskiej, w szczególności patofizjologii chirurgicznej dla właściwej oceny i zrozumienia. Odwołując się do zachowanych źródeł historycznych oraz publikacji innych autorów Maria Tuross dokonuje krytycznej analizy konkretnych opisów zranień, a także działań lekarskich, które bardzo często były i są przyjmowane za zgodne ze stanem faktycznym w utrwalonych w historiografii zdarzeń. Jako model dla tak prowadzonej analizy wybrała dobrze udokumentowaną bitwę pod Raszynem rozegraną 19 kwietnia 1809. Warto podkreślić, że oprócz charakterystycznego dla prac historycznych omówienia kwestii wiążących się bezpośrednio z analizą faktograficzną, Maria Tuross wyświetla również problematykę związaną bezpośrednio z zagadnieniami medycznymi.

Druga część tego rozdziału została dedykowana sprawom bezpośrednio nie związanymi z polem bitwy, lecz z organizacją i codziennością szpitali wojskowych. Odwołując się do opracowania Giedroycia autorka zrekonstruowała historia zespołu chirurgicznego Szpitala Ujazdowskiego. Jednocześnie wychodzi poza kwestie czysto „wojskowe”, gdy na końcu tego rozdziału monografii omawia kulisy dymisji Bogumiła Guideta.

Rozdział V poświęcono historii schematów organizacyjnych, umundurowania i faktycznego wypełnienia etatów służb medycznych wojsk Księstwa Warszawskiego w przededniu kampanii 1812 roku, a także wyposażenia m. in. w środki transportu rannych czy środki opatrunkowe. Wskazuje przy tym na wprowadzenie indywidualnych pakietów opatrunkowych dla żołnierzy, co jak słusznie podkreśla, w tamtej epoce było czymś zgoła zaskakującym, podkreślając zasługi Leopolda Lafontaine'a w jego zaprojektowaniu. Dostarcza przy tym przekonujących dowodów, że przynajmniej część żołnierzy faktycznie mogła być w nie wyposażona. Podobnie, wbrew rozpowszechnionym opiniom, przywołuje źródła potwierdzające fakt sporządzenia i wykorzystywania środków przeciwbólowych. Ciekawym poznawczo jest również przywołany fakt, zorganizowania pod Warszawą manewrów, których celem było przećwiczenie wszechstronnej koordynacji działań całego personelu medycznego, w tym opanowania technik opatrywania rannych i ewakuacji rannych z pola walki. Natomiast, co Maria Tuross podkreśla, gdy chodzi o informacje dotyczące skuteczności zastosowania ambulansów już

w trakcie wojny, są one bardzo skąpe, nie pozwalając w pełni ocenić praktycznego wymiaru ich użycia.

Prezentuje także ogrom strat poniesionych przez służby medyczne Wielkiej Armii i na tym tle przedstawia straty wśród personelu medycznego wojsk Księstwa Warszawskiego, w tym protomedyka Lafontaine'a, który nie chcąc pozostawić poddanych jego opiece rannych wytrwał z nimi do końca.

W rozdziale VI monografii autorka analizuje wydarzenia związane z odwrotem wojsk Napoleona spod Moskwy oraz jego ostatecznej klęski i na tym tle omawia losy wiernych mu Polaków. Z jednej strony, co należy uznać za szczególnie wartościowe, odtwarza losy służb medycznych i stanu zdrowotnego żołnierzy twierdz, które najdłużej stawiały opór, czyli Zamościa i Modlina. Z drugiej śledzi losy lekarzy niosących pomoc rannym w bitwie pod Lipskiem m. in. Jana Stummera i Karola Stackebrandta.

Rozdział VII został poświęcony omówieniu dwóch problemów badawczych, które zyskują nowy wymiar, gdy ocenę źródeł powierzymy osobie nie tylko biegłej w metodologii historii, lecz również potrafiącej spojrzeć na nie okiem lekarza. Pytania: czy stosowane środki przeciwbólowe były skuteczne i jak faktycznie przebiegać mogły zabiegi operacyjne, w tym amputacje, jeśli poddane ocenie chirurga, mogą i przynoszą zdaniem Marii Turowskiej nową interpretację i reinterpretację obowiązujących dotąd w tych kwestiach poglądów.

W zakończeniu autorka przedstawia osiągnięcia naukowe i praktyczne lekarzy związanych z wojskową służbą medyczną oraz ich udział w kształtowaniu się Szkoły Medycznej, później wydziału lekarskiego na Uniwersytecie Warszawskim. Jednocześnie odnosi się do ich udziału w organizacji Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego. Jest to o tyle istotne, że choć nazwiska Dybka czy Stummera są dobrze znane historykom medycyny, o tyle ich udział w służbie wojskowej armii Księstwa Warszawskiego najczęściej sprowadza się do krótkiego odnotowania tego faktu.

Za najistotniejsze w recenzowanej monografii uznaję;

1. Pierwszą tak pełną rekonstrukcją oraz omówienie historii kształtowania się i działalności służb medycznych w ramach wojska Księstwa Warszawskiego.
2. Przeprowadzenie analizy dostępnych źródeł historycznych pod kątem medycznym co pozwoliło na weryfikację zastanego stanu wiedzy.

3. Wykorzystanie rekonstrukcji historycznej jako narzędzia w analizie i badaniu źródeł.
4. Dostarczenie przekonujących dowodów na źródła regulacji prawnych i administracyjnych odnoszących się do organizacji wojskowych służb medycznych dla czasów Księstwa Warszawskiego
5. Przywołanie szeregu nazwisk wraz z prezentacją i uzupełnieniem danych biograficznych lekarzy, którzy w dobie Księstwa Warszawskiego pełnili służbę w szeregach armii polskiej.
6. Wykazanie nowatorstwa szeregu rozwiązań zabiegowych i szerzej terapeutycznych jakie były udziałem lekarzy związanych z medycyną wojskową Księstwa Warszawskiego.

Podsumowując książkę pt. *Chirurgia wojenna w czasach Księstwa Warszawskiego* autorstwa Marii Tuross oceniam wysoko jako oryginalną propozycję badawczą i wartościową monografię, która nie tylko może, ale i powinna znaleźć swoje stałe miejsce w badaniach nad historią medycyny wojskowej. Stanowi tym samym istotny wkład do rozwoju dyscypliny historia. Jest też zwieńczeniem wieloletnich badań prowadzonych przez habilitantkę.

C. Ocena osiągnięć dydaktycznych i organizacyjnych:

Maria Tuross była promotorem ponad 40 prac licencjackich i około 30 prac magisterskich broniących na Warszawskim Uniwersytecie Medycznym pisanych i broniących przez studentów wydziałów fizjoterapii, położnictwa, pielęgniarstwa oraz ratownictwa medycznego. Stale współpracuje z Studium Doktoranckim przy Instytucie Historii Nauki PAN im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów w Warszawie, prowadząc w ramach zajęć wykłady tematyczne.

Od lat zachowuje stałą współpracę naukową z Musée du Service de santé des armées, jednym z najbardziej renomowanych muzeów wojskowych na świecie. Uzyskała również członkostwo honorowe Societe des Amis du Musée du Service de Santé des Armées au Val-de-Grâce. Pozostaje we współpracy z Musée Larrey w Beaudéan (jest członkiem Towarzystwa Przyjaciół tegoż muzeum) oraz Uniwersytetem w Paryżu, a także z warszawskim Muzeum Historii Medycyny, Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie oraz Państwowym Muzeum Archeologicznym.

Od szeregu lat zajmuje się popularyzacją nauki w ramach organizowanych prezentacji nierzadko połączonych z tematycznymi, towarzyszącymi im wystawami. Brała udział jako ekspert przy scenariuszach filmów dokumentalnych i fabularnych, również w nich występując, a także pełniąc rolę lektora. Jest wreszcie znaną postacią w środowisku rekonstruktorów historycznych, aktywnie działając od wielu lat na tym polu.

Za swoją działalność była uhonorowana m. in. listem gratulacyjnym Rektora i Senatu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego za całokształt działań popularyzacyjnych wiedzy historyczną oraz historii początków rodzimej uczelni.

*

Biorąc pod uwagę wszystkie podlegające analizie aspekty działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej dr Marii Turowskiej oceniam całość przedłożonego mi dorobku wysoko i jako spełniające wymogi przewidziane prawem, wnoszę o dopuszczenie dr Marii Turowskiej do dalszego postępowania w przewodzie habilitacyjnym.

Katedra i Zakład
Historii Medycyny UJ CM

prof. dr hab. Edward W. Gryglewski
Kierownik

Kraków, 5 grudnia 2024 r.